

орналастыру жөніндегі ақпаратты құрастыруды болдырмайтындай кедергісіз орта құру жөніндегі басқа да құжаттарда талап етіледі. Жүйелілік әмбебап кеңістікті жобалауда мүгедектер, қарттар, мүгедектер арбалары бар ата-аналар және т. б. қатысатын экологиялық жағдайларды модельдеу қажет

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Наберушкина Э. К. Мүгедектер үшін қалалық ортаның қолжетімділігі / / әлеуметтік зерттеулер. 2010. № 9. С. 58-64.
2. Елина Д.Д. Қазіргі қоғамды Инклюзия түсінігі / Д.Д. Елина, Т.М. Пахолкина, Е.А. Задумкина // Nauchforum.ru: интернет-изд. 2016. – URL: [https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/11\(39\).pdf](https://nauchforum.ru/archive/MNF_humanities/11(39).pdf)
3. Бударин Е.Л. Заманауи тұрғын үйдің сәулеті мен дизайнындағы Эргономика қағидасының ерекшеліктері / Е.Л. Бударин, Н.А. Сапрыкина // Дизайн онтологиясы.– 2016. –№ 2 (20). – С. 206–215.
4. Berlin – Design for all. Public Outdoor Space // Berlin.de. – 2012. – URL: https://www.stadtentwicklung.berlin.de/bauen/barrierefreies_bauen/download/designforall/apb_red_broschure_en.pdf (дата обращения: 24.10.2019).

ӘОЖ 721.012

«ЗАМАНУИ ӨНЕРДІҢ ДИЗАЙН САЛАСЫНДАҒЫ КӨРКЕМДІК ӘДІСТІҢ РӨЛІ»

Таджіғали Абылай Бұхарбайұлы

tadjigali@gmail.com

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 4 курс студенті.

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі - Б.Б.Белесарова

Дизайнның өнермен байланысы туралы пікірталастың ұзақ уақыт бойы өзекті бола отырып, қазіргі уақытта өзінің бастапқы өткірлігін негізсіз жоғалтты - мәселе айқын, бірақ сөзсіз жауап емес, сондықтан да өзін соңына дейін таусқан жоқ. Осы тақырып бойынша теориялық еңбектерді талдау жүргізілетін зерттеулердің шектеулілігін көрсетеді. Өнердегі дизайн орнын жан-жақты зерделеуге қарамастан, ортақ және олардың арасындағы әр түрлі іздеу жарияланымдардың авторлары өнердің рөлі, себептері, тәсілдері, дизайн-жобалауға әсер ету құралдары туралы мәселелерді қозғамайды. XX ғасырдағы өнердің эстетикалық қызметінің басқа түрлерімен өзара іс - қимылы суретшілер мен сәулетшілердің шығармашылық қоғамдастығында белсенді талқыланды, бірақ аз-дизайнерлер, олардың қызығушылықтары негізінен кәсіби өзін-өзі анықтаумен сипатталған. Мысалы, француз сәулетшісі М. Рагон былай деп мәлімдейді: «өзінің құрылған уақытынан бері архитектура абстрактіге ұмтылды, өткен және қазіргі заманның барлық үздік шығармалары абстрактілі өнер талаптарына сай келеді деп айтуға болады.» Ол былай деп жазады: "Мондрианның эстетикалық теориясы оның шығармашылығына тән станокты кескіндеме өнеріне қарағанда архитектураға көп қолданылады». [1].

Өнер деген бұл тәуелсіз, өзіне жеткілікті көркем де, ғылыми-техникалық шығармашылықты өзіне қосатын түпнұсқа болып табылады. Ал дизайн туралы не айтуға болады? Бұл көркемдік әдіс дизайнерлік қызмет әдісінің бір бөлігі болып табылады. Дизайн өзінің мәні мен шығу тегі бойынша өнерден жасалған болғандықтан, шығармашылық өнер әдісінің және дизайнерлік қызметтің шығармашылық әдісіне және оның өнімдеріне қатысты әзірлейтін білімнің бастапқы кезеңі екені анық. Өнер образдарында көрсетілген көркем білім, ғылыми білім сияқты практикалық дизайнерлік қызметке қатысты аспаптық рөл атқарады. Мақсаты мен құралдарының диалектикалық өзара іс-қимылы теориялық және іс жүзінде қызметтің түрлі түрлерін байланыстыруға мүмкіндік береді: "бір қызмет жүйесіндегі мақсат басқа

жүйеде құрал болып табылады». XX ғасырдың өнер бейнелері дизайн-жобалауда пәндік формалардың белгілі бір құндылығы мен мағыналық мәндерін абстрактылы немесе пәндік бейнелеуге қабілетін қалыптастыратын құрал болып табылады. Әсіресе, жобалаушы шеберге, жаратушы қабылдайтында эмоциялардың пайда болуына әкелетін эстетикалық мәнерлі шешімдерге қол жеткізу қажет. Өнер мен дизайндағы көркемдік әдістің мәні мен шекараларын анықтау бір жағынан тарихи-көркем үдерістің тұтас жүйесінің элементтері ретінде эстетикалық формалық қызметтің осы түрлерін қарастыруда, ал екінші жағынан "әдіс" философиялық категориясының мағыналық мәндерінің кең спектрінде құрылады.» Ұсынылған жүйелендіруге сәйкес көркемдік әдіс үш формада жүзеге асырылуы мүмкін: тану әдісі, қызмет әдісі және жаратушы әдісі - олардың әрқайсысы өнер мен дизайнда шектеулі мүмкіндіктері бар. Дизайнда көркем әдістің бұл мәндері модификацияланған түрге ие, ол бойынша дизайн-жобалауда өнер әдісін пайдалану тәсілдері туралы айтуға болады: - көркем бейне арқылы өнерді дизайнерлік практикамен байланыстыратын құрал ретінде; Көркем әдістің дизайн мен өнерге қатысты алғашқы екі көрінісінде ерекше рөлін қарастырайық. Көркем әдіс-бейнелі таным мен шындықты түрлендірудің құралы. Көркем іс-әрекет жаратушының сезімдеріне, эмоцияларына, сезімдеріне, жан күйзелістеріне негізделген. В. В. Кандинский "өнердегі рухани мәселелер туралы" жұмысында былай деп жазады: "өнерде теория ешқашан практика алдында болмайды, керісінше мұнда бәрі, әсіресе басында, сезім ісі болып табылады. Тек сезіммен, әсіресе жолдың басында, көркемдік адал болуы мүмкін». Адамның ішкі дүниесінің эмоциялық-бейнелі көрінісі, оның әлемдік сезімдері, эмоциялық уайымдары бар шындықты өзгертіп, жаңа көркем формаларды жасауға көмектеседі. Сондықтан өнер нысандардың, құбылыстардың, оқиғалардың рухани мазмұнына сүйене отырып, өзінің шығармашылық әдісін қалыптастырады. [2].

Дизайнер суретшімен салыстырғанда өзінің жобалық қызметін көргенінен алған әсерімен ғана емес, қаншалықты танылғандығынан да құрастырады. Формалар мен ойлар туралы, білім оған тек жеке тәжірибе, шеберлік талант арқылы ғана келеді. Олар адамзат тарихында суретшілер, сәулетшілер, философтар, психологтар, әлеуметтанушылар, инженер-конструкторлар жасаған қоғамдық және мәдени тәжірибемен қалыптасып келеді. Көркемдік әдіс иррационалды тану әдісі ретінде, сонымен бірге көркем бейнелер арқылы ұтымды дизайн-жобалауға әсер етеді. Өнер бейнелері утилитарлы пәндік формалардың көркемдік негізі бола отырып, дизайнерлерге күнделікті шеңберден шығуға және эстетикалық маңызы, эмоциялық-сезімтал әлеуеті бар пәндік-кеңістіктік ортаның жаңа нысандарын жасауға мүмкіндік береді. Бұл дизайнерлердің өнімдік-шығармашылық қызметінде, мысалы, тұрғын және қоғамдық интерьерлерді, қалалық ортаны, бақ-саябақ кеңістігін, жиһазды, шырақтарды және т. б. жобалау кезінде көркемдік бейнелердің қажеттілігін түсіндіреді. Дизайнға еніп, өнер бейнелері адамның әлем туралы түсінігіне сай заттық-кеңістіктік ортаны үйлестіруге мүмкіндік береді. Сонымен қатар, дизайн туындылары өнер туындылары сияқты шындықты ғана емес, адам мен адам туралы, әлеуметтік маңызы бар идеялар мен құндылықтар туралы түсініктің өнімі болып табылады. Сонымен, рационалист оның заттық ортасының функционалдық және конструктивтік жақтарын ғана қызықтырады, ал иррационалист заттарда иррационалды, фантастикалық, абсурдты нәрселерді көруге тырысады. Көркем бейнеден тұратын пәндік нысандар адамның физикалық, психофизиологиялық ерекшеліктерін, оның өмірінің экономикалық, экологиялық факторларын ғана емес, рухани, сезімтал, әлеуметтік-мәдени қажеттіліктерді бейнелейді. Өткен ғасырдың аяғында жаңа, ерсі, жабайы қозғалыстары секілді пішіндердің және түстердің дамып, көтерілген өнерге деген құштарлықтың қайта оралуымен және минимализм, концептуалды өнерден шаршаған бейнеде сипатталды. Баяғы ғасырдың ортасында ист-виллидж өнері, көптің ат салыса қолданып келе жатқан мәдениетінің бір түрі кэмпизм, неоптың күшіне қосылған үлкен өзгерістердің пайда болғанын көрсетеді.

Бұл кезең аралығында фотосурет өнері де өркендеп, жүздеген суретшілер оған көркем өнердің құралы сияқты қарай бастады. Қазіргі ғасыр өнердің дизайн жобалауға ықпалы, ол дизайнерлер бүгінгі уақытта бұрынғы көркем өнердің мақсаты мен міндетін ашуда,

дизайнерлік әдістеме мен құралдары өркендеуде көзге көрінетін жаңа идеяларды ойлап шығаруы анықталады. Өнер дизайнерлері шығармашылық жұмыстарын дамытып, кеңейтеді және олардың ойлау қабілеттерін, бар күш қуатын арттырады. Бұл сала авангардтық өнердің байлық жетістіктерін бақылап, оқу, көркем бейнелерді жасауда дизайнерлердің креативті фантазияларын миын қалыптастыруға мүмкіндік беретін көркем өнер әдісі, әдістеме мен құралдарды талдап, қарастыру барысындағы тәжірбелік сала болып табылады. М.Рагон қазіргі заман өнерді адамдар барлығы заманауи қоршаған орта және абстракты өнер шығармаларын келіспейтіндігімен байланыстырып түсіндіреді. [3].

Бұл дизайн жолы қазіргі заман өнеріндегі ең әдемі сәндік туындыларды бір біріне жақындата түседі. Арт-дизайнда заттар көмек болуымен қатар, көркем деңгейіне дейін барады. Өнердегі дизайн мен түрлі образдар құрау шарттары бұрынғы ғасырдағы өнердің түрлі жолдары, форманы дамыту барысында, дизайнның өрендеуіне ықпалын тигізді, және де дүниеде жаңа образ мен формаларды тоқтамай іздену, ойлап шығарумен айналысады. Дизайнда абстрактылы ойланумен байланыстырып отыратын стилдік ауысымдар көп болады. Бұл туындыларда поп-арт, оп-арт, минимализм секілді қазіргі заман өнер жолдарына мысал күйінде қарастырамыз. [4].

Құрастырылатын арт объектілер аз бөлшектерден, жай ғана, кішкентай ғана және аз нақты пішіндерден тұрады. Ал түстерді таңдау барысында бір біріне келісіп тұратын біркелкі тустер қолданылып тұрады. Бұл ең төмен деңгейдегі құрал болып жиһаздарды ойлап табуда, кеңістікті жасау үшін дизайнерлермен келісіп қолданылады. Өнерде бұрынғы ғасырдың ортасында ағылшын тілінен аударғанда танымал өнер деген ұғымды беретін поп-арт жолы пайда болған. Бұл бағыт көптің өнеркәсіптік ұйымдарда қолданылатын идеяларын, олардың нақты, зат кейіпінде қолданатын материалдық әлемнің эстетикасын көрсетеді. Поп арт абстракционизмге жөн жоқсыз қарсы тұрады.

"Көркемдік әдіс" ұғымының екінші аспектісін қарауға көшеміз, оған сәйкес "әдіс" санаты объектіге қатысты субъектінің іс-әрекетінің саналы дәрежесін сипаттайды. Бұл көркем-шығармашылық процестің бағытын көрсететін өзіндік саналы шығармашылық қондырғы. Авангардты өнер үшін, абстракция қысқа және шағын пластикалық пішіндер, әмбебап бейнелерді жасау, кез келген жағдайларда бір үлгідегі шартты түсіндіру, атап айтқанда құрастыру. Дизайн дерексіз өнер сияқты шығармашылық қызметтің дербес түрі болып табылады. Абстрактілі өнердің негізінде көркем әдіспен байланысты көркем шығармашылық жатыр. Дизайнерлік қызмет ғылыми, техникалық және көркем шығармашылықтан тұрады, сондықтан дизайнерлік форманың визуалды тілі көркем және ғылыми-техникалық шығармашылық процесінде қалыптасады және дамиды. Дизайндағы көркем шығармашылық рационалды, конструктивтік шығармашылықпен байланысты. Сондықтан дизайнда жобалау қызметінің бірнеше бағыттары бар, олар қазіргі заманғы өнермен бірдей емес қарым-қатынастары бар. [5].

Дизайнның шығармашылық әдісінің реттеуші принциптері дизайнерлік қызметтің саналы, мақсатты сипатын анықтайды. Олар дизайнердің құндылықтар жүйесіне және тұтынушы тарапынан нақты талаптарға, модельдеуші объектінің өндірісі мен жұмыс істеуіне байланысты өзінің мәнін өзгертеді. Өздерін жаратушы деп санайтын дизайнерлер әркім өзінше әртүрлі бейнелерді танып, шыңдықты бағалайды және түрлендіреді, сондықтан заттық-кеңістіктік әлем формалардың ретсіз түрлендіруге толы.

Әдебиет тізімі

1. Рагон М. О современной архитектуре. – М.: гос. изд-во лит-ры по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1963. – 234 с.
 2. Колечко Р.А. Эстетические проблемы дизайна: тезисы Всесоюзной конференции. – Свердловск: Уральский филиал ВНИИТЭ, 1977. - 56 с.
 3. Боров Ю.Б. Эстетика. – Смоленск: Русич, 1997. – 576 с.
 4. Бычков В.В. Эстетика. – М.: Гардарики, 2008. – 556 с.
- УДК 72.012